

Ewa Busse-Turczyńska

Biblioteka Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW

Elektroniczne źródła informacji na temat piśmiennictwa dotyczącego praw człowieka

Dawniej ktoś, kto musiał zająć się jakimś badaniem, szedł do biblioteki, znajdował dziesięć tytułów na dany temat i czytał. Dzisiaj naciska klawisz swojego komputera, otrzymuje bibliografię złożoną z dziesięciu tysięcy tytułów, więc rezygnuje albo, jeśli jest mądry, wyrzuca ją i wraca do biblioteki.

Umberto Eco

Wstęp

Chociaż studenci w Polsce są kształceni w zakresie nabywania kompetencji informacyjnych, a sieci akademickie bogato wyposażono w źródła informacji, mogą mieć oni trudności zarówno z dokonaniem wyboru odpowiednich źródeł, jak też z wyszukiwaniem informacji kompletnej i relewantnej, w sytuacji jej nadmiaru. Włączane do programów kształcenia na polskich uczelniach tego typu szkolenia rozwijają podstawowe umiejętności wyszukiwania informacji, nie uczą jednak oceny znalezionych dokumentów ani też zarządzania dużymi zbiorami opisów bibliograficznych. Większość bibliotek naukowych nie bada też potrzeb informacyjnych użytkowników, co zmniejsza skuteczność szkoleń¹.

¹ J. S. Goodman, M.S. Gary, R.E. Wood, *Bibliographic Search Training for Evidence-Based Management. Education: A Review of Relevant Literatures*, „Academy of Management Learning & Education” 2014, vol. 13, nr 3, s. 322-353; zob. też A.H. Komlodi, *Search history for user support in information-seeking interfaces*, University of Maryland College Park, ProQuest, UMI Dissertations Publishing 2002.

Tymczasem obserwacje studentów-użytkowników bibliotek wskazują na fakt, że teoretyczna znajomość instrukcji wyszukiwawczych nie gwarantuje wyboru właściwej ścieżki wyszukiwania. Studenci poprzestają na wpisaniu wyszukiwanej frazy w Google². W katalogach *online* zwykle nie używają opcji wyszukiwania poprzez temat, co zresztą również nie gwarantuje kompletności wyników wyszukiwania ze względu na ogólną charakterystykę przedmiotową zbiorów. Nie zawsze otrzymują też kompletne i relewantne wyniki jej wyszukiwania, ponieważ podczas wyszukiwania posługują się językiem naturalnym, a systemy baz danych oferują narzędzia języka kontrolowanego (tezaurusy), użytkownicy nie stosują też kilku synonimów poszukiwanych zagadnień, co doskonaliłoby trafność wyszukiwania. Wyniki badania zachowań informacyjnych użytkowników wskazują również na brak wiedzy na temat istnienia różnych źródeł informacji, w tym zasobów ukrytego Internetu. Natomiast w przypadku zbierania kompletnego piśmiennictwa dla przygotowania rozpraw czy artykułów naukowych, nie wystarczają uproszczone metody wyszukiwania, w tym ograniczanie się do jednej popularnej wyszukiwarki internetowej.

Użytkownik poszukujący informacji o zagadnieniu będącym przedmiotem niniejszego opracowania – o *prawach człowieka* – musi mieć świadomość, że temat ten ma charakter wielodyscyplinarny, co wiąże się z rozproszeniem źródeł informacji. Niezbędna staje się więc decyzja odnośnie wyboru aspektu danego zagadnienia. Zajmują się nim bowiem przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, między innymi: filozofii, etyki, nauk politycznych – w tym stosunków międzynarodowych, prawa – w tym prawa konstytucyjnego, prawa międzynarodowego, medycyny i zdrowia publicznego.

Ze względu na wielodyscyplinarność praw człowieka, zainteresowanym użytkownikom informacji pozostaje przejrzenie dużej ilości źródeł lub korzystanie z pomocnego narzędzia, jakim są multiwyszukiwarki. Wykorzystywane w środowiskach akademickich, nie gwarantują one jednak odnalezienia kompletnej informacji. Zdarza się, że w danym środowisku nie wszystkie dostępne zasoby są przez nie indeksowane³.

² J. Devine, F. Egger-Sider, *Going Beyond Google Again: Strategies for Using and Teaching the Invisible Web*, Chicago: American Library Association, 2014.

³ M. Marcinek, *Zasoby polskich bibliotek w multiwyszukiwarkach i serwisach indeksujących publikacje naukowe*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja Konsorcjum BazTech*, Poznań, 17-19 kwietnia 2013; Materiały konferencyjne EBIB: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/41 [dostęp: czerwiec 2017].

Wyniki wyszukiwania piśmiennictwa ogólnie na temat praw człowieka (wyszukiwanie frazy według pola *subject=human rights*) w katalogach *online*, bazach danych czy pełnotekstowych naukowych serwisach internetowych sięgają wielu tysięcy publikacji (na przykład *United Nation Bibliographic System* – 64 tys.; EBSCO – *Academic Search Complete* – 118095, PROQUEST – 262352), dlatego ważna jest umiejętność zawężania strategii wyszukiwania oraz selekcja dokumentów zgodnie z uświadomionymi potrzebami informacyjnymi.

Prawa człowieka – historia i problematyka. Zarys

Pojęcie *praw człowieka* pojawiło się w XVIII wieku jako określenie idei ochrony życia, wolności i godności człowieka. Natomiast geneza praw człowieka związana jest z filozoficznymi poszukiwaniami sprawiedliwości i sięga czasów starożytnych, znajdując odzwierciedlenie w dociekaniach takich autorów, jak Cynceron, Platon, Arystoteles, Sokrates, zaś w średniowieczu – Św. Tomasz z Akwinu⁴. Zainteresowanie przestrzeganiem *praw człowieka* wyrażała nie tylko kultura zachodnia, ich wartość docenia również buddyzm jako system filozoficzno-religijny, u którego podstaw leży dobro wszystkich ludzi⁵.

Adam Łopatka, polski ekspert działający w Komisji Praw Człowieka Narodów Zjednoczonych, analizuje obecność praw zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka w regionalnych dokumentach i umowach. Podkreśla on, że koncepcja praw człowieka nabrała znaczenia społecznego z chwilą ich uznania przez państwa. Miało to miejsce po raz pierwszy w 1776 roku w *Karcie Praw Wirginii*, następnie w *Deklaracji Trzynastu Stanów Zjednoczonych Ameryki*, a w Europie – w *Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela*, przyjętej w 1789 roku przez francuskie Zgromadzenie Narodowe. Od XIX wieku w ustawodawstwach niektórych państw znalazły się *prawa człowieka*. Od 1945 roku, z chwilą powstania ONZ, która zajmuje się między innymi „popieraniem i zachęcaniem do poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich bez względu na rasę,

⁴ Zob. M. Piechowiak, *Filozofia praw człowieka. Prawa człowieka w świetle ich międzynarodowej ochrony*, t. 1-2, Lublin 1999; zob. recenzję tej książki: S. Szczyrba, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2002, t. 13, s. 226-265.

⁵ D.V. Keown, *Are there ‘Human Rights’ in Buddhism?*, „Journal of Buddhist Ethics” 1995, vol. 2, s. 3-27, zob. też: D.V. Keown, C.S. Prebish, W.R. Husted, *Buddhism and Human rights*, Richmond: Curzon Press 1998.

pleć, język lub religię”, prawa człowieka zyskały wymiar międzynarodowy i uniwersalny. ONZ ustanawia standardy prawne mające na celu zagwarantowanie ochrony praw człowieka⁶. Natomiast takie zjawiska społeczne, jak globalizacja, imigracja i związana z nimi wielokulturowość, dotycząca między innymi obszarów europejskich, rodzą problemy w przestrzeganiu praw człowieka ze względu na ich różnorodne pojmowanie w obrębie współistniejących obok siebie kultur i wyznań religijnych. Na przykład obowiązujące w krajach arabskich prawo szariatu w wielu aspektach (na przykład kary cielesne, dyskryminacja kobiet) godzi w obowiązujące prawo zachodnich kodeksów prawnych.

Wokół wypełniania *praw człowieka* pojawiają się paradoksy i sprzeczności. Jedną z podstawowych wartości, jaką ma gwarantować ich poszanowanie – godność ludzka, jest odmiennie pojmowana w poszczególnych kulturach.

Skargi związane z nieprzestrzeganiem praw człowieka stara się rozstrzygać Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETCP).

Trudności uzyskania porozumienia w zachowaniu praw człowieka występują pomimo takich przedsięwzięć, jak tworzenie globalnej etyki czerpiącej z różnych religii świata – przykładem jest ogłoszona w 1993 roku „Declaration towards a Global Ethic”, czy prowadzenie dialogu międzywyznaniowego, zapoczątkowane w 1896 roku w Chicago – Parliament of World’s Religions⁷. Trudne, a według poglądów niektórych badaczy nawet niemożliwe, jest ustalenie jednolitego standardu praw człowieka⁸.

Strategia wyszukiwania piśmiennictwa na temat praw człowieka

W niniejszej pracy zaprezentowano wybrane źródła informacji oraz wyniki prowadzonych wyszukiwań piśmiennictwa na temat praw człowieka. W celu podwyższenia trafności tych wyników korzystano z narzędzi języka kontrolowanego – tezaursów, słów kluczowych lub haseł przed-

⁶ A. Łopatka, *Jednostka, jej prawa człowieka*, Warszawa 2002, s. 17-23.

⁷ A. Neely, *The parliament of World’s Religions: 1893–1993*, “International Bulletin of Missionary Research” 1994, vol. 18, nr 2, s. 60 (5). Zob. też B. Lanzetta, *The Community of Religions: Voices and Images of the Parliament of World’s Religions (review)*, “Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies” 1999, vol. 17, nr 3, s. 142-144.

⁸ *Czy istnieje uniwersalny standard praw człowieka: kulturowe i cywilizacyjne uwarunkowania statusu jednostki*, red. A. Preisner, Lublin 2013 (*Zeszyty Luksemburskie* 3).

miotowych – oraz zastosowano dodatkowe metody zawężania wyników: nawigację fasetową, polegającą na zastosowaniu filtrów umożliwiających wybór na przykład języka publikacji, zakresu lat opublikowania, typu publikacji, miejsca wydania (dostępna między innymi w bazach danych EBSCO, ProQuest, katalogu *online* bibliotek UW).

Biorąc pod uwagę szerokie spektrum publikacji dotyczących *praw człowieka*, należy zdecydować się na badanie stanu wiedzy w węższym aspekcie tego zagadnienia (tutaj wybrano *Human Rights Institutions and Migrations, Human rights in China*), bądź ograniczyć się do analizy szerokiego tematu w obrębie wybranej dyscypliny (na przykład etyka, filozofia, prawo, polityka). Nie wystarcza przegląd piśmiennictwa na podstawie jednej specjalistycznej bazy danych, jak ma to miejsce w przypadku zagadnień z medycyny, kiedy wystarczyłoby przejrzanie bazy *Medline-PubMed* i *Polskiej Bibliografii Lekarskiej*. Zawierają one niemal kompletne piśmiennictwo z poszczególnych dziedzin medycyny.

W przypadku rejestracji publikacji na temat praw człowieka mamy do dyspozycji wiele dziedzinowych baz danych: bibliograficzne bazy prawnicze, filozoficzne, etyczne i innych nauk społeczno-politycznych czy humanistycznych, a także wielodzinowe bazy danych pełnotekstowe, wśród których dokonano wyboru i przeprowadzono wyszukiwania.

Badanie stanu wiedzy w tym przypadku należałoby jednak rozpocząć od analizy źródeł informacji pochodzących z organizacji mających swój udział w ustanawianiu praw człowieka. Pozwoli to zapoznać się z konkretnymi zapisami prawa, rozpoznać kierunki polityki informacyjnej w zakresie tworzenia zapisów prawnych oraz zasad przestrzegania praw człowieka.

Wśród tego typu organizacji międzynarodowych należy wskazać Organizację Narodów Zjednoczonych – ONZ, Radę Europy, Unię Europejską, natomiast w obrębie poszczególnych krajów – odpowiednie ministerstwa odpowiedzialne za przestrzeganie prawa oraz zajmujące się polityką międzynarodową, jak na przykład w Polsce – Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, instytucję Rzecznika Praw Obywatelskich, czy Rzecznika Praw Dziecka. Na stronach internetowych tych instytucji znajdują się dostępne w *open access* akty prawne, monografie i poradniki dotyczące praw człowieka.

Ochroną praw człowieka zajmują się także organizacje pozarządowe (stowarzyszenia i fundacje) prowadząc działalność społeczną, edukacyjną oraz społeczne inicjatywy ustawodawcze (między innymi Amnesty International, Human Right Watch, Helsińska Fundacja Praw Człowieka).

Poniżej zaprezentowano źródła informacji instytucjonalne, naukowe bazy danych oraz sposoby i wyniki wyszukiwania publikacji na temat szerszy: *prawa człowieka*. Sprawdzano też, jak przedstawiają się wyniki wyszukiwania tematów węższych na przykładzie iloczynu logicznego haseł *Human Rights Institutions* i *Immigrants*. Korzystano z udogodnień interfejsów wyszukiwawczych (wyszukiwanie zaawansowane, nawigacja fasetowa) odnośnie zawężania kryteriów wyszukiwania i możliwości archiwizowania wyników.

Przedstawiono też możliwości wykorzystania elektronicznych wersji pełnych tekstów wybranych dokumentów.

Instytucje i źródła informacji nt. praw człowieka

Główną instytucją zajmującą się prawami człowieka na świecie jest ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych. Na stronie internetowej Biblioteki ONZ – *Hammarskjöld Dag* znajduje się system bibliograficzny *United Nations Bibliographic Information System*. Umożliwia on znalezienie dokumentów i publikacji indeksowanych przez ONZ i Bibliotekę Biura ONZ w Genewie, zawartych w bazach własnych i zewnętrznych (<http://unbisnet.un.org/>). W zakładce „electronic resources” na stronie tego systemu, w układzie A–Z można uzyskać dostęp do 269 baz danych, z różnych dziedzin nauki obejmujących również temat prawa człowieka (<http://research.un.org/az.php>). Pomocą w wyborze aspektów danego zagadnienia oraz w ustaleniu haseł służy zamieszczony tutaj wielojęzyczny tezaurus (języki: arabski, chiński, hiszpański, francuski, rosyjski, angielski). Poniżej zamieszczono hasła z odsyłaczami pochodzące z *Tezaurusu United Nations Bibliographic Information*.

HUMAN RIGHTS

Used for: INDIVIDUAL RIGHTS

HUMAN RIGHTS ACTIVISTS

Used for: HUMAN RIGHTS DEFENDERS

HUMAN RIGHTS ADVANCEMENT

HUMAN RIGHTS EDUCATION

HUMAN RIGHTS IN ARMED CONFLICTS

Used for: PROTECTION OF CIVILIANS IN ARMED CONFLICTS

HUMAN RIGHTS INDICATORS

HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS

Used for: NATIONAL HUMAN RIGHTS COMMISSIONS;
NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS

HUMAN RIGHTS MONITORING

HUMAN RIGHTS POLICY

HUMAN RIGHTS VIOLATIONS

SPECIAL PROCEDURES

Used for: HUMAN RIGHTS MANDATE HOLDERS; SPECIAL
PROCEDURES MANDATE HOLDERS

WRITTEN COMMUNICATIONS

Used for: HUMAN RIGHTS COMMUNICATIONS

Tab. 1 Źródło: Tezaurus United Nations Bibliographic Information System.
[http://lib-thesaurus.un.org/LIB/DHLUNBISThesaurus.nsf/\\$\\$searche?OpenForm](http://lib-thesaurus.un.org/LIB/DHLUNBISThesaurus.nsf/$$searche?OpenForm)

W kolejnej tabeli przedstawiono natomiast strukturę przykładowego tematu węższego: *Human Rights Institutions* z odsyłaczami, wybranego z powyżej wskazanych haseł:

14.02.02 – حقوق الإنسان - استخدام ل: مؤسسات حقوق الانسان مؤسسات حقوق اتسان	人权机构 14.02.02 – 人权	HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS 14.02.02 – HUMAN RIGHTS Used For: NATIONAL HUMAN RIGHTS COMMISSIONS NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS
روابط المصطلحات: مصطلحات أضيقت: جان الحقيقة مصطلحات مترابطة: من المظالم الأجهزة الإدارية النهوض بحقوق الإنسان البيئات الاستشارية تأسيس المؤسسات	词间关系: 狭义词: 调查真相委员会 相关词: 人权政策 体制建设 促进人权发展 执行咨询机构 监察员 行政机构	Term Relationships: Narrower terms: TRUTH COMMISSIONS Related terms: ADMINISTRATIVE AGENCIES EXECUTIVE ADVISORY BODIES HUMAN RIGHTS ADVANCEMENT HUMAN RIGHTS POLICY INSTITUTION BUILDING OMBUDSMAN
INSTITUTIONS POUR LES DROITS DE L'HOMME 14.02.02 – DROITS DE L'HOMME	Учреждения по правам человека 14.02.02 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА Использовать вместо: Национальные комиссии по правам человека Национальные учреждения по правам человека	INSTITUCIONES DE DERECHOS HUMANOS 14.02.02 – DERECHOS HUMANOS
Relations: Termes spécifiques: COMMISSIONS DE LA VERITE Termes associés: CREATION D'INSTITUTIONS OMBUDSMAN ORGANES CONSULTATIFS GOUVERNEMENTAUX ORGANISMES ADMINISTRATIFS POLITIQUE DES DROITS DE L'HOMME PROMOTION DES DROITS DE L'HOMME	Связь с другими терминами: Более узкие термины: Комиссии по установлению истины Смежные термины: Административные учреждения Исполнительно-консультативные органы Организационное строительство Политика в области прав человека Содействие правам человека Уполномоченный по правам человека	Relaciones: Términos específicos: COMISIONES DE LA VERDAD Términos relacionados: ADELANTO DE LOS DERECHOS HUMANOS CREACION DE INSTITUCIONES DEFENSOR DEL PUEBLO ORGANISMOS ADMINISTRATIVOS ORGANOS CONSULTIVOS DEL EJECUTIVO POLITICAS SOBRE DERECHOS HUMANOS

Tab. 2. Źródło: United Nations Bibliographic Information System, wielojęzyczny tezaurus struktura wybranego hasła z odsyłaczami.

<http://lib-thesaurus.un.org/LIB/DHLUNBISThesaurus.nsf/MultiEng/7C-C46A237F4CCD5685256AA000601682?OpenDocument>

W systemie *United Nations Bibliographic Information System* przeprowadzono wyszukiwanie według indeksu słów kluczowych (*keyword search indexes*) – tutaj według *subject=human rights*. Znaleziono 64422 publikacje, w tym w języku angielskim 62645 publikacji. Podjęto następnie próbę ograniczenia wyników wyszukiwania do tematu węższego: *Instytucji zajmują-*

cyh się prawami człowieka: Human Rights Institutions i otrzymano również wysoki wynik – 2277 publikacji. Dziewięć publikacji znaleziono przy kolejnym zawężeniu przez wybór opcji wyszukiwania zaawansowanego: iloczyn logiczny tematów, *Instytucje zajmujące się prawami człowieka* i *Imigranci* – (subject) *Human Rights Institutions* and (subject) *Immigrants*.

Wyniki wyszukiwania w UNBISNET można ograniczać według wielu kryteriów, na przykład poprzez wybór bazy danych, następnie pól rekordu, wybór języka, typu publikacji, a także sortować na wiele sposobów: według symbolu dokumentu, tytułu, daty publikacji. W danym zbiorze wyników można dokonywać wyboru publikacji poprzez ich zaznaczenie i tworzyć własne archiwa bibliograficzne na potrzeby pracy naukowej (funkcja archiwizacji – zapis pliku, przesłanie pliku na podany adres e-mail).

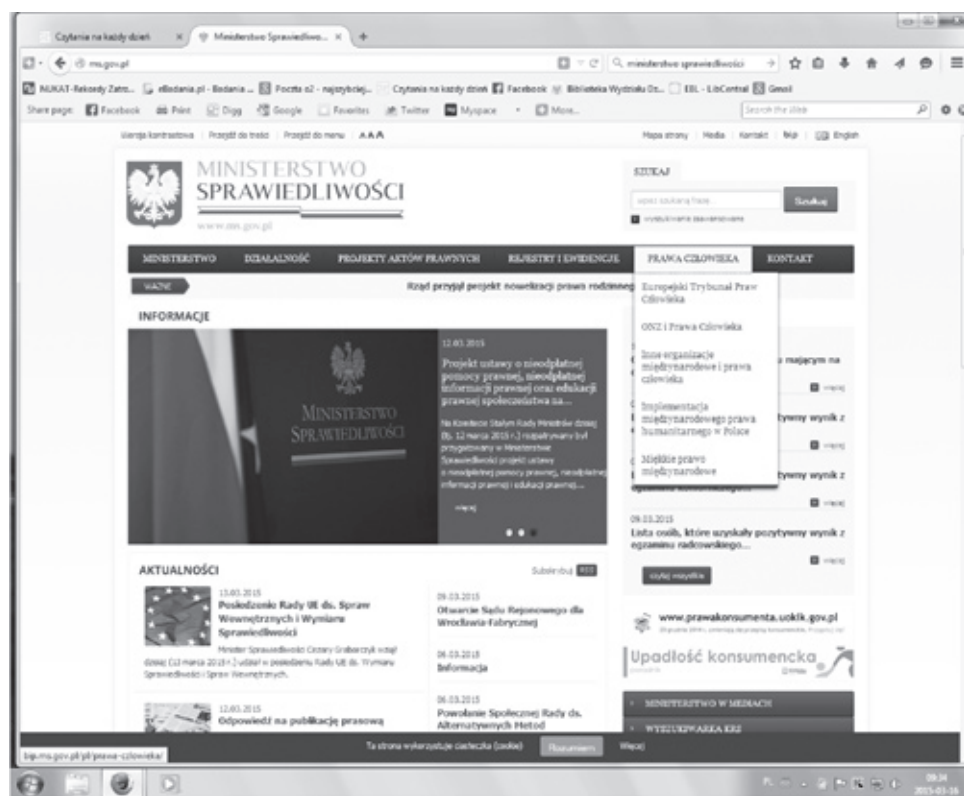
W poszczególnych krajach członkowskich ONZ znajdują się ośrodki informacji ONZ oferujące na swych stronach internetowych wolny dostęp do źródeł związanych z prawami człowieka. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie gromadzi w jednym miejscu i udostępnia online informacje, dokumenty i przemówienia dotyczące praw człowieka (http://www.unicef.org.pl/prawa_czlowieka/).

W głównym nurcie zainteresowania prawami człowieka wymienia się w literaturze naukowej również takie instytucje, jak Rada Europy czy Unia Europejska⁹.

Na stronie internetowej Rady Europy można znaleźć odnośniki na przykład do katalogu książek z działami: *prawa człowieka a demokracja*, *prawa dziecka i rodziny*, *Komisja Europejska ds. praw człowieka* (<https://book.coe.int/eur/en/57-human-rights>).

Z racji udziału Ministerstwa Sprawiedliwości RP w polityce rządowej dotyczącej praw człowieka, na stronie internetowej Ministerstwa zamieszczono źródła informacji związane z tym zagadnieniem. W menu głównym znajduje się zakładka „Prawa człowieka” z odnośnikami do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ONZ i innych organizacji zajmujących się prawami człowieka (<http://ms.gov.pl/>).

⁹ G. Michałowska, *Ochrona praw człowieka w Radzie Europy i w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007, s. 81-90.

Rys. 2. Źródło: internetowa strona Ministerstwa Sprawiedliwości. Prawa człowieka – odrębna zakładka [dostęp online <http://ms.gov.pl/>].

Z kolei Ministerstwo Spraw Zagranicznych interesuje się prawami człowieka od strony prowadzenia polityki międzynarodowej. Zagadnienie to znajduje więc również swoje odniesienie na stronie MSZ http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/prawa_czlowieka/.

W strukturze instytucji zajmujących się polityką informacyjną dotyczącą praw człowieka wskazać należy Rzecznika Praw Obywatelskich. Strona internetowa RPO zawiera profil działalności oraz dostępne w *open access* publikacje związane z tematem, między innymi materiały konferencyjne, czasopismo „Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich”, monografie: *Wolności i prawa człowieka i obywatela z perspektywy osób z niepełnosprawnościami*, *Prawo do informacji publicznej* i inne.

Rys. 3. Źródło: Internetowa strona Rzecznika Praw Obywatelskich. Publikacje RSO [dostęp online: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/publikacje>].

Najbardziej znaną, międzynarodową, niezależną organizacją pozarządową, która zajmuje się prawami człowieka i tworzy źródła informacji na ten temat, jest Amnesty International – AI. Przedstawicielstwo jej znajduje się w 150 krajach, także od 1990 roku w Polsce (Stowarzyszenie Amnesty International Polska <http://amnesty.org.pl/>). AI została laureatem Nagrody Nobla w 1977 roku, a w 1978 wyróżniono ją Nagrodą Praw Człowieka.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (<http://www.hfhr.pl/fundacja/>) działająca w Polsce od 1989 roku, założona przez członków Komitetu Helsińskiego, jest niezależną i apolityczną organizacją, której misją stało się rozwijanie kultury wolności i praw człowieka w kraju i zagranicą. Od 2007 roku ma ona status konsultatywny przy Radzie Społeczno-Gospodarczej ONZ (ECOSOC). Jest członkiem Human Rights Network, międzynarodowej koalicji tworzonej przez organizacje pozarządowe¹⁰.

¹⁰ Szerzej na temat pozarządowych organizacji praw człowieka zob. J. Weschler, *Pozarządowe organizacje praw człowieka*, „Sprawy Międzynarodowe” 1998, nr 3, s. 143-160.

Dokumenty i informacje zawarte na stronach internetowych tych organizacji pozwalają zorientować się w kierunku działania społecznych inicjatyw w zakresie ochrony praw człowieka.

Bazy danych

W celu sprawdzenia reprezentacji piśmiennictwa naukowego na temat praw człowieka, przejrano również bibliograficzno-abstraktowe i pełnotekstowe bazy danych oraz katalogi *online* lokalne, centralne, krajowe i międzynarodowe.

Piśmiennictwa polskiego poszukiwano w bazach Biblioteki Narodowej (BN), której Instytut Bibliograficzny tworzy bibliografię narodową i bibliografie specjalne (Bibliografia Bibliografii, Bibliografia Artykułów z Czasopism Polskich, Przewodnik Bibliograficzny)¹¹, oraz w bazach danych rejestrujących piśmiennictwo naukowe pracowników polskich jednostek naukowych – Polska Bibliografia Naukowa – PBN, w wybranej bazie uczelnianej: Bibliografia UW, bazach dziedzinowych¹² – BAZHUM i Polska Bibliografia Prawnicza.

Rozpoznano także reprezentację piśmiennictwa na temat praw człowieka w źródłach reprezentatywnych dla tematyki nauk politycznych – w bazach Biblioteki Sejmowej oraz w bazie polskich rozpraw naukowych, tworzonej w Ośrodku Przetwarzania Informacji – OPI. Stan piśmiennictwa obcego zaprezentowano na podstawie wyszukiwania w bazach bibliograficzno-pełnotekstowych EBSCO i ProQuest (ProQuest Dissertation and Theses) oraz baz Heinon i European Sources, a także w bazie medycznej PubMed.

Biorąc pod uwagę brak jednej bazy danych zawierającej kompletne piśmiennictwo polskie, należy dokonywać wyszukiwania informacji wielotorowo w różnych źródłach. Polskie lokalne bibliograficzne bazy danych

¹¹ Szerzej na temat bibliografii narodowej zob. J. Sadowska, *Bibliografia w Polsce na tle tendencji międzynarodowych*, „EBIB” 2003, nr 8, <http://www.ebib.pl/2003/48/sadowska.php> [dostęp: 04.06.2015].

¹² Szerzej na temat baz danych dziedzinowych zob. J. Sadowska, *Polskie dziedzinowe bibliograficzne bazy danych w perspektywie lokalnej i globalnej*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych. Kierunki rozwoju i możliwości współpracy*. Bydgoszcz, 27-29 maja 2009, [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki” 2009 (EBIB, *Materiały konferencyjne* nr 19). <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/sadowska.php> http://eprints.rclis.org/13423/1/sadowska_baztech_bydgoszcz.pdf [dostęp 04.06.2015].

jako źródła informacji powstawały głównie w latach 90. XX wieku, kiedy to uczelnie wyższe oraz instytuty naukowo-badawcze zaczęły rejestrować publikacje naukowe swoich pracowników. Stanowią one cenne, lecz rozproszone źródła informacji o dorobku uczelni czy instytutów badawczych. Są to jednak bibliografie osobowe podmiotowe, nie zawsze zawierające charakterystykę przedmiotową, więc nie stanowią w pełni satysfakcjonującego źródła informacji dla użytkownika poszukującego dokumentów na wybrany temat¹³.

Ogólnopolskie przedsięwzięcia scalania danych z różnych baz lokalnych nie kończyły się dotychczas sukcesem. W środowisku uczelni medycznych temat scalania danych bibliograficznych pojawiał się przez szereg lat na konferencjach tych bibliotek naukowych, ale nadal odrębnie tworzona jest Polska Bibliografia Lekarska w Głównej Bibliotece Lekarskiej i odrębnie – bibliografie uczelniane w bibliotekach i samodzielnych instytutach medycznych¹⁴.

Istnieje nadzieja stworzenia kompletnego źródła na temat publikacji naukowych, powstającego na podstawie przekazywanych obligatoryjnie danych z baz uczelnianych do Polskiej Bibliografii Naukowej PBN (obowiązuje od 2015 roku). PBN ma jednak swoje wady: powstawała bez konsultacji z bibliografami, niewiele opisów bibliograficznych ma rozbudowaną charakterystykę treściową dokumentów, zawodził też mechanizm generowania cytowań, nie jest to więc doskonałe źródło informacji, zwłaszcza dla indywidualnego użytkownika poszukującego piśmiennictwa na wybrany temat¹⁵.

Biblioteka Narodowa – bazy BN

W bazie BN – Bibliografia Bibliografii Polskich [<http://mak.bn.org.pl/w15.htm>] odnaleziono 4 publikacje na temat praw człowieka z rozbudowaną bibliografią załącznikową z lat siedemdziesiątych oraz 61 pozy-

¹³ M. Garczyńska, *Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce*, „Przegląd Biblioteczny” 2006, R. 74, z. (nr) 1, s. 60-76.

¹⁴ Szerzej na temat współpracy bibliotek medycznych zob. E. Busse-Turczyńska, R. Birską, *Misja biblioteki naukowej a współpraca sieci bibliotek medycznych*, [w:] *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników*. Warszawa, 23-24 września 2002. EBIB, *Materiały Konferencyjne*, http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/pw/referaty/RBirska_EBusse-Turczynska.pdf [dostęp 04.06.2015].

¹⁵ E. A. Rozkosz, *Polska Bibliografia Naukowa – fakty i oczekiwania*, „EBIB” 2013, nr 8.

cji opublikowanych po 1995 roku. Niektóre z nich zawierają ponad 400 pozycji bibliograficznych piśmiennictwa polskiego i obcego¹⁶. Przewodnik Bibliograficzny [<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=23>] daje możliwość przeszukiwania według tematu/określnika lub według hasła przedmiotowego i wykazuje piśmiennictwo polskie na temat praw człowieka (844 pozycji) od 1973 roku.

Baza Bibliografia Artykułów z Czasopism Polskich (na podstawie BZCz) z lat 1996–2004 daje wynik 729 pozycji według tematu/deskryptora *prawa człowieka* i 156 pozycji według hasła przedmiotowego *prawa człowieka*; oraz z lat 2005 – wynik 1103 według pola temat/deskryptor. Brak możliwości selekcji na przykład według lat wydania czy typów publikacji.

Bibliograficzne bazy danych – BAZHUM i Polska Bibliografia Prawnicza

Baza bibliograficzna BazHum rejestruje informacje o zawartości bibliograficznej czasopism z dziedzin nauk humanistycznych i społecznych w pełnym zakresie – od początkowych do ostatnich numerów (270 czasopism, ponad 310 tys. rekordów). Dane charakteryzują się wysoką jakością, otwartością i interoperacyjnością. Wszystkie dane bibliograficzne dostępne są na wolnej licencji ODbL – mogą być przetwarzane i umieszczane w innych bazach, w tym również w polskim systemie informacji o szkolnictwie wyższym POL-on, służącym między innymi do parametryzacji jednostek naukowych oraz w Polskiej Bibliografii Naukowej¹⁷.

W bazie BAZHUM na temat *prawa człowieka* (*fraza, dowolne pole wyszukiwania*) odnaleziono 24 publikacje. W polu słowa kluczowe – fraza: *prawa człowieka* nie znaleziono publikacji. <http://bazhum.icm.edu.pl/bazhum/search/general.action?cid=d832a821-92c8-4c83-adb9-8454c338de40>.

Polska Bibliografia Prawnicza (1965–2015) tworzona jest przez Zespół Polskiej Bibliografii Prawniczej Instytutu Nauk Prawnych PAN (demonstracyjna wersja bazy – <http://www.bibliografia-prawnicza.pl/index.php?base=e>). Baza danych dostępna jest w lektorium Biblioteki Wydziału

¹⁶ Przykład stanowi publikacja: I. Nakielska, *Prawo do własności w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Gdańsk 2002, s. 250-274; piśm. pol. i zagr., ok. 440 poz.

¹⁷ K. Grabowska, *Gromadzenie, udostępnianie i wolna dystrybucja metadanych. BazHum – nowe podejście*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki*, Poznań, 17-19 kwietnia 2013, s. 1, http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/37/146 [dostęp 03.09.2015].

Prawa i Administracji UW, ewentualnie można tam zamówić zestawienie tematyczne¹⁸. W bazie tej zarejestrowano 4039 publikacji na temat praw człowieka, w tym 53 dotyczą instytucji zajmujących się ochroną praw człowieka – przykładowego tematu węższego wybranego na potrzeby tego opracowania.

Bazy danych Biblioteki Sejmowej

W przypadku poszukiwania piśmiennictwa dotyczącego zagadnień z nauk politycznych zawsze warto przejrzeć bogatą ofertę informacyjną Biblioteki Sejmowej (<http://bs.sejm.gov.pl/F?RN=445732346>) – bazy bibliograficzne (katalogi, bibliografie) oraz bazy wzorcowe, w tym Tezaurus Biblioteki Sejmowej, przydatny w ustaleniu terminologii.

Rys. 4. Źródło: strona internetowa Biblioteki Sejmowej. Bazy bibliograficzne

Bazy danych BS wyposażone są w systemy pomocy wyszukiwania. Interfejs użytkownika umożliwia wyszukiwanie zaawansowane. Możliwa jest także archiwizacja danych – zapisywanie wybranych rekordów w schowku, system oferuje opcje wyboru sposobu wyświetlania rekordów.

¹⁸ Szerzej na temat bazy danych na stronie internetowej Instytutu Nauk Prawnych PAN <http://www.inp.pan.pl/index.php?a=wydawnictwa&bb=6>

Tezaurus Biblioteki Sejmowej wyodrębnia dział PRAWA CZŁOWIEKA, a także dział OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA, gdzie znajdują się deskryptory: *Instytucje Ochrony Praw Człowieka* – hasło wyszukiwawcze użyte w poprzednio wymienionych bazach danych.

Termin	●ochrona praw człowieka
UF	ochrona wolności poszanowanie praw człowieka
BT	<u>prawa człowieka</u>
NT	<u>walka z dyskryminacją</u>
NT	<u>ochrona mniejszości</u>
NT	<u>międzynarodowa ochrona praw człowieka</u>
NT	<u>ochrona osób aresztowanych</u>
NT	<u>umowa dotycząca praw człowieka</u>
NT	<u>instytucje ochrony praw człowieka</u>
NT	<u>ruch na rzecz praw człowieka</u>
NT	<u>monitoring praw człowieka</u>
RT	<u>międzynarodowe prawo humanitarne</u>
RT	<u>jeńcy wojenni</u>
RT	<u>ochrona dziecka</u>
RT	<u>ochrona konsumenta</u>
RT	<u>ofiary wojny</u>
RT	<u>prawa jednostki</u>
RT	<u>prawa obywatela</u>
RT	<u>łamanie praw człowieka</u>
RT	<u>kontrola konstytucyjności</u>
RT	<u>ochrona własności</u>
-UF	●przestrzeganie praw człowieka
FT (Eng)	protection of freedoms *
FT (Fre)	protection des libertés *
FT (Ger)	Schutz der Grundrechte *

Tab. 3. Źródło: Biblioteka Sejmowa. Baza danych Tezaurus. Terminologia związana z tematem: *Ochrona praw człowieka*.

Dokonano także wyszukiwania na temat *Instytucji Ochrony Praw Człowieka i Imigrantów* w katalogu zasobów Biblioteki Sejmowej, posługując się formularzem wyszukiwania zaawansowanego (rys. 5). Na temat *Migracji* odnaleziono 687 publikacji, na temat *Instytucji Ochrony Praw Człowieka* – 86, tylko jedna publikacja poruszała jednocześnie oba tematy.

Pole	Wpisz słowo(a)	Słowa sąsiadują?	Liczba rekordów
Tezaurus	migracja	☐ Nie ☒ Tak	687
Tezaurus	instytucje ochrony praw czlow	☐ Nie ☒ Tak	86
Wszystkie pola		☒ Nie ☐ Tak	

Kliknij na liczbę trafień aby wyświetlić wyniki. Liczba trafień: 1

Ogranicz wyszukiwanie do:

Język:	Wszystkie	Daty wydania:	od roku		do roku	
Typu dokumentu:	Wszystkie	Lokalizacji:	Katalog główny BS			

Rys. 5. Źródło: strona internetowa Biblioteki Sejmowej – Katalog Główny – <https://bs.sejm.gov.pl/F/BL1BFK2UQCHHIP6RLX2M1DP4MT4RFS2MRP1E6-A8DEDFHR48PT-46569?func=find-d-0>

Pod kątem wyszukiwania piśmiennictwa związanego z tematem szerszym *prawa człowieka* przejrzano również bazę *Artykuły z wybranych czasopism polskich*. Na podstawie strategii wyszukiwania zaawansowanego według pola temat=*prawa człowieka* lub pola tezaurus=*prawa człowieka*, odnaleziono 558 artykułów. Natomiast w bazie tej znajdowały się tylko 3 artykuły na temat *Instytucji Ochrony Praw Człowieka*.

Inne bazy danych

Informacje odnośnie publikacji o *prawach człowieka* znaleźć można również w bazach danych udostępnianych na stronach internetowych bibliotek uczelnianych, obsługujących nauki prawne czy polityczne, między innymi Biblioteki Centrum Europejskiego UW:

- Heinon-line <http://home.heinon-line.org/content/catalog-search/>
- European Sources On-line <http://www.europeansources.info/>

Oprócz standardowych ułatwień wyszukiwania zaawansowanego (według pól rekordu, zakresu lat wydania publikacji, typów publikacji), interfejs umożliwia nawigację fasetową przez ograniczanie wyników wyszukiwania według kryteriów rzadziej spotykanych, takich jak: wskaźniki geograficzne, rodzaje instytucji sprawczych, czy dodatkowa klasyfikacja tematyczna (rys. 6).

Advanced Search

Keyword:

Options: All of these words
 Any of these words
 Exactly these words

Publish Date: From To
Date format: dd-mm-yyyy

Language: ▾

Title: ●
Author: ●
Series Title: ●
ISBN: ●

Source Types & Origins   Geo Indicators   **Subjects**

Subjects

1 - Bibliographic works - Guides - Reference works - Directories - Statistical sources - European information policy, products and services

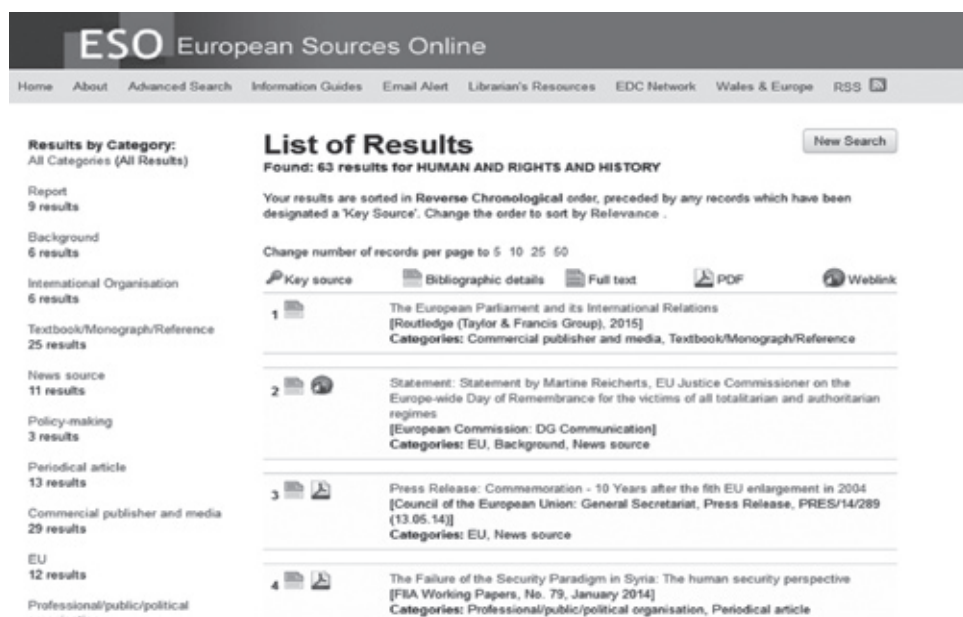
- 1.1 EU - Bibliographic works
- 1.2 EU - Guides - Directories - Reference works
- 1.3 Non-EU - Bibliographic works
- 1.4 Non-EU - Guides - Directories - Reference works
- 1.5 Information and communication policy - Networks and relays - European information services - European information products
- 1.6 Statistics: General and methodological sources

2 - European Union - General and Institutional Developments

- 2.1 European Union: General
  - 2.1.a European Union: History
  - 2.1.b European Union: Process and theory
  - 2.1.c European Union: Current issues and challenges
- 2.2 European Union: Current institutional developments

Rys. 6. Źródło: na podstawie European Sources on-line. Formularz wyszukiwania zaawansowanego. Selekcja według tematyki: Dokumenty Unii Europejskiej [Dostęp on-line <http://www.europeansources.info/advsearch.jsp>].

Na uwagę zasługuje tutaj przejrzysta prezentacja wyników wyszukiwania z podziałem na typy publikacji, z możliwością zmiany porządku ich sortowania wraz z zastosowaniem dodatkowych kryteriów ich selekcji (rys. 7).

Rys. 7. Źródło: na podstawie European Sources on-line. Prezentacja wyników wyszukiwania nt. historii praw człowieka, z dodatkową selekcją według kategorii; w menu znajdują się dodatkowe opcje: wybór sortowania, e-mail alert, information guides [dostęp online: <http://www.europeansources.info/searchresults.jsp?searchTerm=human%20rights%20history>, 27.03.2015].

W Bibliografii Uniwersytetu Warszawskiego znaleziono 43 pozycje na temat praw człowieka. W bazie tej można wyszukiwać według typowych pól rekordu: słów z tytułu, autora, brak jest możliwości wyszukiwania po temacie <http://bibliografia.icm.edu.pl/g2/>.

Rozprawy naukowe: – Ośrodek Przetwarzania Informacji OPI – Prace badawcze, ProQuest Dissertations and Theses

Pod kątem tematu *prawa człowieka* przejrzano bazę danych *Prace badawcze*, tworzoną przez OPI – Ośrodek Przetwarzania Informacji oraz ProQuest Dissertations and Theses zawierającą dysertacje z całego świata.

Baza danych OPI *Prace badawcze* gromadzi informacje o pracach doktorskich, habilitacyjnych oraz innych pracach naukowo-badawczych i rozwojowych prowadzonych i/lub zakończonych w Polsce. Baza danych udostępniona w internecie od 1999 roku obejmuje informacje o pracach naukowych od

Ewa Busse-Turczyńska, *Elektroniczne źródła informacji nt. piśmiennictwa dotyczącego praw człowieka*

1990 roku, jest ona jednak niekompletna. Prosty interfejs umożliwia typowe wyszukiwanie według pól rekordu: autor, tytuł pracy oraz słowa kluczowe:

<http://www.nauka-polska.pl/dhtml/raportyWyszukiwanie/wyszukiwaniePraceBadawcze.fs?lang=pl>

W bazie danych OPI odnaleziono 121 pozycji związanych ze słowami kluczowymi *prawa człowieka*. Rekordy te można zaznaczyć i zapisać w postaci pliku, bez możliwości innych metod eksportu danych.

Baza danych ProQuest Dissertations and Theses dostępna między innymi w środowisku sieci akademickiej Uniwersytetu Warszawskiego i innych krajowych i zagranicznych sieciach akademickich <http://search.proquest.com/dissertations/index?accountid=14887> zawiera informacje bibliograficzne oraz daje dostęp *online* do streszczeń i/lub pełnych tekstów dysertacji, oferując jednocześnie profesjonalnie zbudowane narzędzie wyszukiwawcze z wieloma możliwościami modyfikacji kryteriów wyszukiwania zamieszczanych w formularzu wyszukiwawczym. Interfejs używa nawigacji fasetowej z rzadko stosowanym, a przydatnym filtrem – klasyfikacji dziedzinowej, oraz typami publikacji i latami publikacji. Przykładowe wyszukiwanie według słów kluczowych *human rights* dało wynik 1029 publikacji, z zawężeniem do klasyfikacji – *prawo międzynarodowe* – 322; *nauki polityczne* – 268, *stosunki międzynarodowe* – 184 (rys.10).

Wyników 1029* Wyszukaj w

0 wybranych pozycji [Wyczyść]

Wybierz 1-100 Szybki podgląd | Szczegółowy podgląd

1 Human rights education: A phenomenological explication [Podgląd]
Shuttleworth, Mary Bernice. Fielding Graduate University, ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2008. 3351804.
Cytowane przez (1) Odnosińki (172)
Cytowanie/streszczenie Podgląd - PDF (344 KB) Zamów kopię

2 Are human rights secondary to trade? [Podgląd]
Robinson, Kirsty Jane. University of Southampton (United Kingdom), ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2004. C823327.
Cytowanie/streszczenie

3 Human rights institutions as mediators: National human rights institutions (NHRIs) and regional human rights institutions (RHRIs) in Asian human rights context [Podgląd]
Beek, Buben Suk. Cornell University, ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2011. 3485090.
Cytowanie/streszczenie Zamów kopię

4 Foundations for an African philosophy and theology of human rights: Rethinking the human condition in post-colonial central Africa (1952-1997) [Podgląd]
Mulu-W'Sengha, Mutombo. Temple University, ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2002. 3040346.
Cytowanie/streszczenie Podgląd - PDF (526 KB) Zamów kopię

5 Networks and Human Rights: An Examination of Human Rights Treaties and The Influence of Dependence on States: Human Rights Practices [Podgląd]
Unger, Katherine Kils. University of California, Davis, ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2013. 3602241.
Odnosińki (101)
Cytowanie/streszczenie Podgląd - PDF (226 KB) Zamów kopię

6 Rethinking the universal in universal human rights: A hermeneutical approach [Podgląd]
Hollebeek, Hielke Rae. The University of Chicago, ProQuest, UMI Dissertations

Sortuj wyniki według:
Istotność [v]
Sortuj

Zawęż wyniki o

Pełny tekst
Typ źródła
Dysertacje i prace dyplomowe (1029)

Tytuł publikacji

Temat

Słowa kluczowe i frazy

Klasyfikacja
International law (322)
Political science (268)
International relations (184)
Law (171)
Philosophy (93)
Więcej opcji...

Firma/Organizacja

Lokalizacja

Osoba

Język

Rys. 8. Źródło: wynik wyszukiwania słów human rights na podstawie ProQuest Dissertations and Theses.

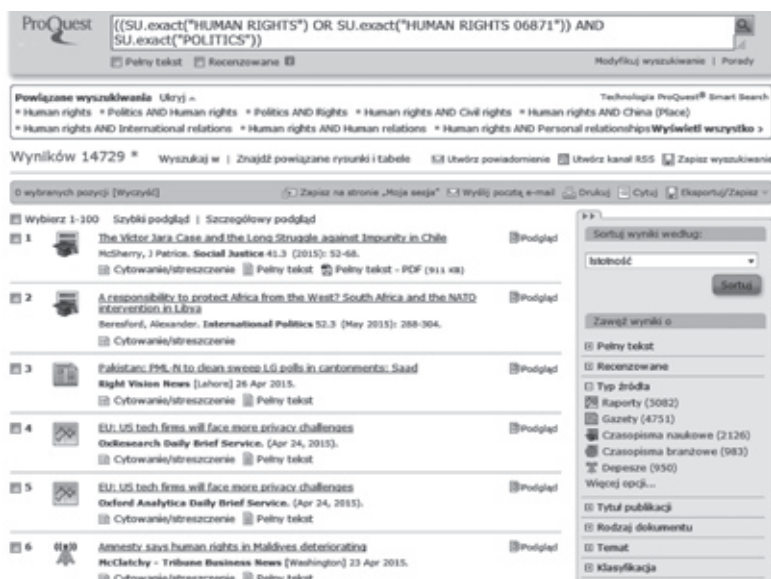
Pełnotekstowe bazy danych

Udogodnieniem dla użytkowników poszukujących literatury naukowej są pełnotekstowe bazy danych, udostępniane przez biblioteki uczelniane, gdzie oprócz wykazu piśmiennictwa otrzymuje się jednocześnie dostęp do treści dokumentów.

Na potrzeby niniejszej pracy dokonano wyszukiwania w pełnotekstowych bazach danych dostępnych w akademickiej sieci UW – między innymi ProQuest Central (14729 pozycji) i EBSCO - Academic Search Complete (117588 pozycji)

Proponowana terminologia w bazie ProQuest Central

- Human rights;
- Human rights AND Civil rights;
- Human rights AND Politics;
- Human rights AND China (Place);
- Human rights AND International relations;
- Human rights AND Human relations;
- Human rights AND Personal relationships;
- Human rights AND Foreign policy;
- Human AND Patients rights .

Rys. 9. Źródło: wyszukiwanie w bazie ProQuest Central: prawa człowieka w aspekcie politycznym.

Przykładowe ograniczenie wyników wyszukiwania w ProQuest Central do publikacji z lat 2012–2015 oraz wybór tematu węższego, na przykład: *human rights in China* daje liczbę 3271 pozycji. Brak tutaj tematu Human Right Institutions.

W bazie Academic Search Complete – (sieć UW) odnaleziono 37994 publikacje, korzystając z opcji wyszukiwania zaawansowanego według pola subject=temat: *human rights*, tylko 36 pozycji – według pola subject=*human rights institutions*.

Multiwyszukiwarki a bazy danych i katalogi

Wskazane powyżej źródła informacji warto przeglądać na różne sposoby, każde z osobna. Można je również przeszukiwać zbiorczo, przy pomocy multiwyszukiwarek. Aktualnie strony internetowe części polskich bibliotek naukowych wyposażone są w multiwyszukiwarki – Ebsco Discovery Service, PRIMO lub SUMMON, które w pewnym sensie ułatwiają użytkownikowi dostęp do informacji o zasobach. Umożliwiają one jednoczesne wyszukiwanie informacji w różnych zasobach dostępnych dla danego środowiska (bazy danych, e-książki, katalogi). Zasoby są zaindeksowane zbiorczo, a wyniki wyszukiwania sortowane według relewantności na równych prawach. Niektóre bazy danych mogą być jednak nieindeksowane przez daną wyszukiwarkę, więc należałoby upewnić się, które zasoby przejrzeć osobno, aby wyszukiwanie było jak najbardziej kompletne.

Interfejsy multiwyszukiwarek umożliwiają zarówno wyszukiwanie proste, jak zaawansowane oraz oferują dodatkowe opcje selekcji dokumentów i ich archiwizacji, w tym eksport danych, w wybranych formatach i stylach bibliograficznych, do EndNote czy RefWorks – narzędzi do tworzenia własnych baz bibliograficznych. Multiwyszukiwarki spełniają oczekiwania użytkownika, który przyzwyczajony jest do jednego okienka wyszukiwawczego w Google – najpopularniejszej wyszukiwarce internetowej¹⁹. Jednakże w wyniku wyszukiwania prostego otrzymuje się nadmierną ilość publikacji, niezbędny więc jest wybór opcji wyszukiwania zaawansowanego i korzystania z dodatkowych ograniczeń z nawigacji fa-

¹⁹ M. Marcinek, *Zasoby polskich bibliotek w multiwyszukiwarkach i serwisach indeksujących publikacje naukowe*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki, Materiały Konferencyjne, Poznań, 17-19 kwietnia 2013*, http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/41 [dostęp 04.06.2015].

setowej. Ujęcie tematu jako frazy *Human Rights Institutions* w wyszukiwaniu prostym lub wybór opcji wyszukiwania zaawansowanego i wpisanie do przeszukania pola tematu *Human Rights Institutions* daje wynik: proste – 3700 i zaawansowane – 2651 publikacji.

W związku z tym, że multiwyszukiwarki choć ułatwiają przeszukiwanie wielu zasobów, to nie zapewniają jednak kompletności wyników, warto dokonywać poszukiwań piśmiennictwa na różne sposoby i w różnych źródłach.

Przegląd bibliograficzno-abstraktowych oraz pełnotekstowych baz danych można uzupełnić o poszukiwania literatury w ważniejszych katalogach *online*: centralnych oraz wybranych bibliotek narodowych i akademickich, pamiętając jednak, że charakterystyka przedmiotowa opracowywanych rzeczowo książek dotyczy zwykle ich treści ogólnej, nie uwzględnia zaś szczegółowej tematyki poszczególnych rozdziałów, zaś opracowujący zbiory mają swoje różne koncepcje ujęcia tego samego tematu.

Katalogi warto przejrzeć w celu ogólnej orientacji w reprezentacji tematu. Ponadto przegląd wielu źródeł pozwala niekiedy przypadkowo znaleźć wyjątkowo cenną publikację.

Na potrzeby niniejszego opracowania przejrzano wybrane polskie i zagraniczne katalogi (w hierarchii – od światowych do lokalnych) pod kątem obecności tematyki *praw człowieka*:

- WorldCat,
- European Library,
- Bibliothèque Nationale de France,
- Library of Congress,
- Biblioteki Narodowej,
- NUKAT,
- katalog bibliotek UW,

oraz katalogi czasopism Arianta i Lista A-Z w celu wskazania czasopism reprezentatywnych dla tego tematu.

Wyniki wyszukiwania według tematu w katalogach *online* również wskazywały na bogatą jego reprezentację. Prowadzono wyszukiwanie zaawansowane według pól: temat, hasło przedmiotowe. Stosowano w wymienionych katalogach między innymi zawężenie wyników wyszukiwania do języka angielski/polski (tab. 4). W celu ograniczenia liczby publikacji można również dokonywać selekcji według zakresu lat, typów publikacji, dodatkowych, wybranych przykładowo aspektów zagadnienia. Tabela 4 zawiera rezultaty wyszukiwania prowadzonego w wyżej wymienionych katalogach.

Nazwa katalogu	URL	Wyszukiwanie zaawansowane- liczba publikacji – j. angielski/ francuski	Wyszukiwanie zaawansowane- liczba publikacji – j. polski
WorldCat	https://www.worldcat.org/search?q=su%3Ahuman+rights&qt=advanced&dblist=638	subject= <i>human rights</i> - 176176	Subject= <i>human rights</i> - 555
European library	http://www.theeuropeanlibrary.org/tel4/advancedsearch	subject= <i>human rights</i> - 41696	9
Bibliothèque Nationale de France	http://catalogue.bnf.fr/jsp/recherchemots_simple.jsp?nouvelleRecherche=O&nouveaute=O&host=catalogue	sujet Rameau= <i>droits de l'homme – 1431 – eng.</i> ; 2227 – <i>fre.</i>	brak
Library of congress	http://catalog.loc.gov/	subject= <i>human rights</i> – <i>ponad 10000</i>	125
katalog centralny NUKAT	http://katalog.nukat.edu.pl/search/advanced?theme=test	Temat=prawa człowieka - 1423	Temat=prawa człowieka – 1024
Katalog Biblioteki Narodowej	http://katalogi.bn.org.pl/iii/encore/?lang=pol	Słowo z opisu. Prawa człowieka - 366	Słowo z opisu. Prawa człowieka - 1529
Katalog Bibliotek UW	http://chamo.buw.uw.edu.pl:8080/search/query;jsessionid=16FEB0F02C3655E5FFA8FB0CB494BC8F?theme=system	Wyszukiwanie proste, fraza: <i>prawa człowieka</i> - 581	Wyszukiwanie proste, fraza: <i>prawa człowieka</i> - 833

Tab. 4. Źródło: wybrane katalogi *online*, wyniki wyszukiwania na temat praw człowieka.

Na podstawie bazy danych *Arianta – Czasopisma polskie* uzyskano informację o czasopismach związanych z tematem praw człowieka. Odnaleziono 4 tytuły według dziedziny *prawo* i słowa w tytule *człowiek*: *Kwartalnik o Prawach Człowieka*, *Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego*, przez *Pryzmat Praw Człowieka*, *Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju*.

Natomiast katalog czasopism zagranicznych *online*: lista A-Z wymienia 128 tytułów czasopism zawierających frazę *human rights*.

Wybrany aspekt zagadnienia: prawa człowieka w medycynie

Prawa człowieka interesują również przedstawicieli medycyny, głównie z punktu widzenia przestrzegania podstaw etyki lekarskiej. Etyka i deontologia lekarska znajdują zastosowanie w praktyce lekarskiej w transplantologii, neuropsychiatrii, neonatologii. Stanowią również podstawy działania dla specjalistów do spraw zdrowia publicznego, którzy ustanawiając prawa ochrony zdrowia, mają za zadanie troszczyć się o dobrostan jed-

nostki i społeczeństwa. Zagadnienie praw człowieka w aspekcie medycznym znajduje odzwierciedlenie w dokumentach takich, jak na przykład *Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej w odniesieniu do zastosowań biologii i medycyny: Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie*. Jest ona przywoływana w literaturze jako Europejska Konwencja Bioetyczna (w skrócie: EKB). Została zawarta 4 lipca 1997 roku w Oviedo (w Hiszpanii) i jest częścią systemu Rady Europy²⁰.

Zagadnieniami *praw człowieka* w aspekcie medycznym zajmuje się Światowa Organizacja Zdrowia http://www.who.int/topics/human_rights/en/. Takie problemy jak prawa pacjenta, zgoda na leczenie, zgoda na pobranie organów do transplantacji, orzeczenie o śmierci mózgu, zgoda na transfuzję, zapobieganie marginalizacji i stygmatyzacji chorych na AIDS/HIV, eugenika a eksperymenty genetyczne to jedynie kilka przykładów problematycznych zagadnień związanych z poszanowaniem *praw człowieka*.

Piśmiennictwo naukowe dotyczące *praw człowieka* w aspektach związanych z medycyną zawarte jest w ogólnodostępnej bazie danych opracowanej przez National Library of Medicine USA (NLM) – Medline – PubMed <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>. Umożliwia ona zarówno wyszukiwanie proste, jak i za pomocą języka kontrolowanego. PubMed Advanced Search Builder oferuje liczne opcje zawężeń w formularzu historii wyszukiwania. Tezaurus MeSH (Medical Subject Headings), włączony do PubMed wyodrębnia następujące hasła związane z zagadnieniem praw człowieka (tab. 5):

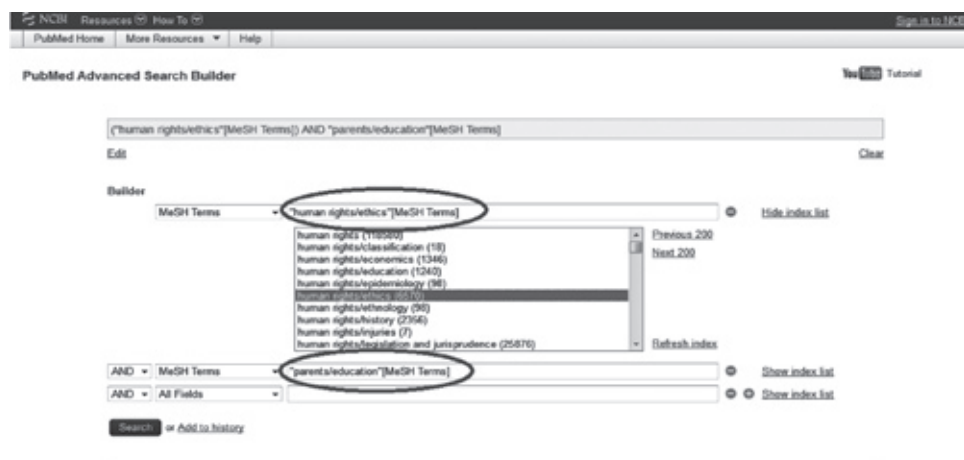
Human Rights	– prawa człowieka
Child Advocacy	– ochrona dziecka
Civil Rights	– prawo cywilne
Privacy +	– prawo ochrony prywatności
Consumer Advocacy	– ochrona pacjenta
Freedom	– wolność

²⁰ Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej w odniesieniu do zastosowań biologii i medycyny: Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie (dalej: EKB), CETS (Council of Europe Treaty Series) No. 164. Cyt. za E. Jachnik, *Testament życia w świetle Europejskiej Konwencji Bioetycznej*, a możliwość składania oświadczeń *pro futuro* w prawie polskim: https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/11202/1/09_JACHNIK.pdf-CEON [dostęp 04.05.2015], zob. też: T. Jasudowicz, J. Czepek, J. Kapelańska-Pręgowska, *Międzynarodowe standardy bioetyczne: dokumenty i orzecznictwo*, stan prawny na 12 maja 2014 r., Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2014.

Personal Autonomy	– autonomia jednostki
Patient. Rights	– prawa pacjenta
Confidentiality +	– poufność
Informed Consent +	– świadoma zgoda
Patient. Access to Records	– dostęp pacjenta do informacji
Right to Die	– prawo do śmierci
Treatment. Refusal	– odrzucanie leczenia
Reproductive Rights	– prawo do posiadania potomstwa
Social Justice	– sprawiedliwość społeczna
Women's Rights	– prawa kobiet

Tab. 5. Źródło: *Medical Subject Headings* [dostęp online <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/mesh>].

Baza danych PubMed zawiera metadane i teksty abstraktów oraz niektóre pełne teksty światowego piśmiennictwa medycznego. Znajduje się tam ponad 118 tysięcy publikacji na temat *praw człowieka* w szerokim ujęciu. Poniżej przedstawiono modyfikację strategii wyszukiwania z wykorzystaniem narzędzia PubMed Advanced Search Builder – wybrano etyczny aspekt zagadnienia praw człowieka (*human rights/ethics* – 6570 pozycji) zawężając przykładowo jeszcze temat do hasła edukacja rodziców (*parents/education* – 10288 pozycji), co dało wynik 24 publikacji.

Rys. 9. Źródło: baza danych PubMed.

Stan piśmiennictwa polskiego na temat *praw człowieka* w aspekcie medycznym przedstawić można na podstawie wyszukiwania w bazie danych Polska Bibliografia Lekarska. Bazę danych przeszukuje się w siedzibie Głównej Biblioteki Lekarskiej lub w bibliotekach polskich uczelni i instytutów medycznych. Poniższa tabela zawiera liczby publikacji związanych z tym tematem, bez zawężeń.

PBL	1991–2014	1979–1990	Pre-PBL
Hasło	354	15	-
Tytuł-dowolne słowo	105	57	-
Dowolne słowo opisu	1152	60	1

Tab. 6. Źródło: Polska Bibliografia Lekarska. Liczba publikacji nt. praw człowieka na podstawie bazy danych.

Podsumowanie

Przegląd wybranych elektronicznych źródeł informacji odnośnie tematu *prawa człowieka* wskazuje na bogactwo piśmiennictwa w tym zakresie. Nasuwa się wniosek, że nawet przeszkolony użytkownik informacji może mieć problemy ze znalezieniem kompletnej i relewantnej informacji w tym zakresie. Przed przystąpieniem do poszukiwania piśmiennictwa powinien on zdecydować, nad jakim aspektem zagadnienia będzie pracować, oraz rozpoznać obszary wiedzy na temat *praw człowieka*, dotychczas mniej reprezentowane w literaturze naukowej.

W niniejszej pracy wskazano na rozproszenie źródeł informacji, co utrudnia użytkownikowi poruszanie się w obfitości piśmiennictwa na temat *praw człowieka*. Jednocześnie dostęp do wielu źródeł, w pewnym stopniu udoskonalają takie narzędzia, jak multiwyszukiwarki, które jednak nie indeksują wszystkich baz dostępnych *online* w środowisku danej uczelni. Precyzję wyszukiwania utrudniają różnice terminologiczne słowników języka kontrolowanego poszczególnych baz danych.

Przejrzano wybrane strony internetowe organizacji międzynarodowych, instytucji rządowych i pozarządowych zajmujących się prawami

człowieka, w celu wskazania źródeł informacji o dokumentach oraz na temat prowadzonej polityki informacyjnej w zakresie praw człowieka. Przeprowadzono wyszukiwania w wybranych bibliograficzno-abstraktowych i pełnotekstowych bazach danych pod kątem analizy ilościowej publikacji związanych z zagadnieniem *praw człowieka (Human Rights)* i tematów węższych: *Instytucje ochrony praw człowieka* i *Imigracja (Human Rights Institutions)*; w medycynie – etyczny aspekt zagadnienia praw człowieka (*human rights/ethics*), z dodatkowym zawężeniem do hasła *edukacja rodziców (parents/education)*.

W celu wskazania dodatkowej możliwości uzupełnienia przeglądu piśmiennictwa na dany temat, dla pełniejszej orientacji w jego reprezentacji, przejrzano też katalogi *online* (światowe, europejskie, centralne i lokalne). Wybrane tutaj bazy danych i katalogi zwykle dysponują modułem wyszukiwania zaawansowanego według wielu pól rekordu, posiadają rozbudowane możliwości limitowania wyników i zawężania kryteriów poprzez filtry (na przykład typy publikacji, lata publikacji, miejsce wydania – nawigacja fasetowa), umożliwiają archiwizację wyników wyszukiwania w postaci ich zapisu i/lub eksportu danych wprost do managerów bibliografii, w wybranych formatach i stylach (na przykład z baz ProQuest i Ebsco – do RefWorks, EndNote), lub w postaci pliku wysłanego poprzez e-mail.

Na podstawie niniejszej prezentacji licznych źródeł informacji oraz rozbudowanych możliwości wyszukiwania piśmiennictwa naukowego na temat praw człowieka można przypuszczać, że bez pomocy biblioteki naukowej jedynie dobrze przeszkolony użytkownik informacji poradzi sobie w wyszukiwaniu informacji relewantnej i możliwie jak najbardziej kompletnej oraz będzie w stanie dokonać selekcji zgodnie z rozpoznanymi przez siebie potrzebami informacyjnymi.

Bibliografia:

Busse-Turczyńska Ewa, Birska Renata, *Misja biblioteki naukowej a współpraca sieci bibliotek medycznych*, [w:] *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników*, Warszawa 23-24 września 2002. [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2009. - (EBIB Materiały konferencyjne nr 4) ISBN 83-915689-3-8. [on-line]

- [dostęp 04.05.2015]. Dostępny w: http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/pw/referaty/RBirska_EBusse-Turczynska.pdf .
- Dziak Joanna, Rozkosz Ewa, Karciarz Magdalena, Wiorogórska Zuza, *Edukacja informacyjna w polskich bibliotekach akademickich. Raport z badań*, s. 1. [on-line] [dostęp 04.06.2015]. Dostępny w: http://www.academia.edu/4081773/Edukacja_informacyjna_w_polskich_bibliotekach_akademickich_-_raport_z_bada%C5%84 .
- Garczyńska Maria, *Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce*, „Przeгляд Biblioteczny”, R 74: 2006, z. (nr) 1 s. 60-76. [on-line] [Dostęp: 18.06.2015] <http://193.0.78.243/Content/430/pb2006z1.pdf#page=61> .
- Goodman Jodie S., Gary, Shayne Michael, Wood, Robert E., *Bibliographic Search Training for Evidence-Based Management. Education: A Review of Relevant. Literatures*, “Academy of Management. Learning & Education”, 2014, vol. 13, nr 3, s. 322-353.
- Husted Wayne R., Keown Damien, Prebish Charles S., *Buddhism and Human Rights*, Richmond: Curzon Press 1998.
- Jachnik Eliza, *Testament życia w świetle Europejskiej Konwencji Bioetycznej, a możliwość składania oświadczeń pro futuro w prawie polskim*. [on-line] [dostęp 04.05.2015], Dostępny w: https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/11202/1/09_JACHNIK.pdf .
- Jasudowicz Tadeusz, Czepek Jakub, Kapelańska-Pręgowska Julia, *Międzynarodowe standardy bioetyczne: dokumenty i orzecznictwo*. – [Stan prawny na 12 maja 2014 r.]. – Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2014.
- Keown Damien, *Are there “Human Rights” in Buddhism?*, “Journal of Buddhist Ethics” 1995, vol. 2, s. 3-27.
- Komlodi Anita.H., *Search history for user support in information-seeking interfaces*. University of Maryland College Park, ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2002.
- Komlodi Anita.H, Soergel Dagobert, Marchionini Gary, *Search histories for user support in user interfaces*, „Journal of the American Society of Information Science” 2006, 57, (6), 803-807.
- Lanzetta Beverly, *The Community of Religions: Voices and Images of the Parliament of World’s Religions (review)*. “Shofar: An Interdisciplinary Journal of Jewish Studies” 1999, vol. 17, nr 3, s. 142-144.
- Łopatka Adam, *Jednostka, jej prawa człowieka*, Warszawa 2002.
- Marcinek Marzena, *Zasoby polskich bibliotek w multiwyszukiwarkach i serwisach indeksujących publikacje naukowe*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki*, Poznań, 17-19 kwietnia 2013. [on-line] [dostęp 04.06.2015]. Dostępny w: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/41.
- Nakielska Izabela, *Prawo do własności w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Gdańsk 2002, s. 250-274: piśmiennictwo polskie i zagraniczne, ok. 440 poz.

Ewa Busse-Turczyńska, *Elektroniczne źródła informacji nt. piśmiennictwa dotyczącego praw człowieka*

- Neely Alan, *The parliament. of World's Religions: 1893-1993*, "International Bulletin of Missionary Research" 1994, vol. 18, nr 2, s. 60(5).
- Piechowiak Marek, *Filozofia praw człowieka. Prawa człowieka w świetle ich międzynarodowej ochrony*, T. 1-2, Lublin: Tow. Nauk. KUL, 1999, [rec.] Sławomir Szczyrba, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2002, t. 13, s. 226-265.
- Preisner Artur, (red.) *Czy istnieje uniwersalny standard praw człowieka: kulturowe i cywilizacyjne uwarunkowania statusu jednostki*. Lublin: Luksemburska Fund. Praw Człowieka, 2013. (Zeszyty Luksemburskie; 3)
- Rozkosz Ewa, *Polska Bibliografia Naukowa - fakty i oczekiwania*, „EBIB” 2013, nr 8. [on-line] [dostęp 18.06.2015]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/124/270>.
- Sadowska Jadwiga, *Bibliografia w Polsce na tle tendencji międzynarodowych*, „EBIB” 2003, nr 8, [on-line] [dostęp 04.06.2015]. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2003/48/sadowska.php>.
- Sadowska Jadwiga, *Polskie dziedzinowe bibliograficzne bazy danych w perspektywie lokalnej i globalnej*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy*, Bydgoszcz, 27-29 maja 2009. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2009. - (EBIB Materiały konferencyjne nr 19), [on-line] [dostęp 04.05.2015]. Dostępny w: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat19/sadowska.php>

Ewa Busse-Turczyńska

Biblioteka Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW

ELEKTRONICZNE ŹRÓDŁA INFORMACJI NA TEMAT PIŚMIENICTWA DOTYCZĄCEGO PRAW CZŁOWIEKA

Nadmiar informacji stał się domeną naszych czasów. Niniejsza praca ma na celu przedstawienie sytuacji powstania tego nadmiaru w wyniku wyszukiwania informacji naukowej w źródłach elektronicznych oraz sposobów radzenia sobie w takim przypadku z selekcją informacji. Zaprezentowano wybrane elektroniczne źródła informacji, a także metody wyszukiwania i selekcji piśmiennictwa na przykładzie tematu praw człowieka.

Słowa-klucze: elektroniczne bazy danych, prawa człowieka, wyszukiwarki biblioteczne, informacja naukowa

ELECTRONIC SOURCES OF INFORMATION ON HUMAN RIGHTS LITERATURE

Summary

An excess of information has become the domain of our time. This work aims at presenting the situation of this excess as a result of the search for academic information in electronic sources and the ways of dealing with information selection in such a case. Selected electronic sources of information, as well as methods of searching and selection of literature on the example of human are presented.

Key words: electronic databases, human rights, library search engines, academic information